

УДК 351.85:37.018.5(73:477)

В. В. Кравченко, кандидат наук
з державного управління, доцент кафедри
документознавства та інформаційної діяльності
Академії муніципального управління

АНАЛІЗ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ГАЛУЗІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Виокремлено основні характеристики програм підготовки докторів філософії в галузі управління освітою в США на основі аналізу структури та змісту таких програм з обраних американських університетів.

Ключові слова: доктор філософії у галузі управління освітою; програми підготовки; навчальний компонент програм; досвід США.

The article picked out the main features of PhD programs in educational leadership and administration in the USA on the basis of structural and content analysis of such programs from selected American universities.

Key words: PhD in educational leadership and administration; degree programs; educational component of programs; US experience.

Постановка проблеми. Вітчизняна система підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів наразі зазнає суттєвих трансформацій, у зв'язку з чим актуалізується необхідність наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, Закон України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р. № 1556-VII передбачає введення третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, на якому здобувачам надається освітній і водночас перший науковий ступінь доктора філософії [1]. Для формування докторських програм у різних галузях знань, у тому числі в галузі управління освітою, потрібно належне науково-методичне забезпечення. Під час його розробки доцільно врахувати відповідний зарубіжний досвід, зокрема досвід США, зважаючи на наявність у цій країні усталеної практики докторської підготовки та її високий рівень, що підтверджується міжнародними рейтингами, наприклад, Академічним рейтингом університетів світу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підготовки докторів філософії, зокрема у зарубіжних країнах, досліджується у працях А. Кирди [3], Т. Кошманової [4], В. Мороза та С. Мороз [5], Ж. Таланової [6] та ін. Доцільно зазначити Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм (автори: В. Захарченко, В. Луговий, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова), в яких містяться підходи щодо розробки докторських програм в Україні [7]. Проте ці вчені не приділяли увагу спеціальному детальному аналізу докторських підготовчих програм у галузі управління освітою в університетах США.

Мета статті – виділення основних характеристик програм підготовки докторів філософії у галузі управління освітою в США на основі аналізу структури та змісту таких програм з обраних американських університетів.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу було обрано п'ять програм підготовки докторів філософії, що, незважаючи на відмінності у назвах, за змістом спрямовані на підготовку фахівців у галузі управління освітою (табл. 1) [8–12].

© В. В. Кравченко, 2015

**Обрані для аналізу програми підготовки докторів філософії
у галузі управління освітою в США**

Назва університету	Підготовчий підрозділ	Назва програми
Університет штату Аризона (Arizona State University), м. Темпі	Відділення освітнього керівництва та інновацій (Division of Educational Leadership and Innovation)	Програма доктора філософії з освітнього керівництва та політики (Educational Leadership and Policy)
Університет штату Колорадо (Colorado State University), м. Форт Коллінз	Школа освіти (School of Education)	Програма доктора філософії з досліджень освіти та людських ресурсів (Education and Human Resource Studies)
Університет штату Флорида (Florida State University), м. Таллахассі	Коледж освіти (College of Education)	Програма доктора філософії з освітнього керівництва/ адміністрування (Educational Leadership/Administration)
Дейтонський університет (University of Dayton), м. Дейтон	Школа наук про освіту та охорону здоров'я (School of Education and Health Sciences)	Програма доктора філософії з освітнього керівництва (Educational Leadership)
Університет Ендрюса (Andrews University), м. Беррієн Спрінгс	Школа освіти (School of Education)	Програма доктора філософії з освітнього керівництва (Educational Leadership)

Подані в табл. 1 докторські програми призначені підготувати здобувачів до професійної кар'єри на посадах працівників органів управління освітою всіх рівнів, керівників та інших управлінців у закладах вищої та шкільної освіти, зокрема в коледжах, університетах, публічних і приватних школах, відповідно до їх спеціалізації. Згідно з цим програми покликані надати теоретичні й професійні знання, вміння та навички для успішного управління освітніми системами, забезпечення їх ефективного функціонування і розвитку. Вони також орієнтовані на формування у випускників зацікавленості та спроможності здійснювати подальші наукові дослідження управлінських проблем в освітній галузі, розвивати теорію управління освітою.

Майже всі розглянуті програми загалом розраховані на 4 роки підготовки, проте програма Університету штату Флорида – на 5-річний термін [8–12]. Загальний час докторської підготовки дещо по-різному розподіляється між двома основними компонентами програм:

- навчальним, що включає вивчення низки навчальних дисциплін;
- науковим, що передбачає роботу над текстом дисертації та її захист.

Відповідно до програм університетів штатів Аризона і Колорадо та Дейтонського університету здобувачі мають 3 роки проводити навчальну роботу та 1 рік працювати над дисертацією [8–9; 11]. Програма Університету штату Флорида також передбачає 3 роки навчальної роботи, проте на роботу над дисертацією виділяє 2 роки [10]. Натомість у межах програми Університету Ендрюса здобувачі всі 4 роки одночасно виконують обидва зазначені різновиди робіт [12].

В Університеті штату Флорида, Дейтонському університеті, Університеті Ендрюса для вступу на докторські програми у галузі управління освітою здобувачі повинні мати ступінь магістра у відповідній галузі, отриманий за акредитованою програмою певного коледжу або університету [10–12]. В інших двох розглянутих ВНЗ на ці програми можуть

вступати особи зі ступенем бакалавра, але за умови додаткового вивчення низки дисциплін з магістерської програми. Загальний обсяг додаткових дисциплін в Університеті штату Аризона становить 24 кредити, а в Університеті штату Колорадо – 30 кредитів [8; 9].

Цікаво, що обсяг навчального компонента для здобувачів зі ступенем магістра досить суттєво відрізняється у проаналізованих докторських програмах. Найменший він у програмі Університету штату Аризона – 36 кредитів, а найбільший – у програмі Університету штату Флорида – 73–74 кредити [8; 10]. При цьому в чотирьох програмах усі або майже всі дисципліни мають обсяг 3 кредити, що зумовлює фіксовану загальну кількість дисциплін – від 12 (Університет штату Аризона) до 24 (Університет штату Флорида). Лише програма Університету Ендрюса має багато дисциплін різного обсягу, тому здобувачі можуть обирати різну їх кількість у межах 62 кредитів цієї програми [12].

Навчальний компонент зазначених докторських програм складається з предметних галузей, яких налічується від трьох у програмах університетів штатів Аризона і Колорадо до шести у програмі Університету штату Флорида [8–10]. При цьому деякі предметні галузі відіграють аналогічну роль у структурі програм, наприклад методологія або спеціалізація, тому їх логічно об'єднати в одну предметну складову. З урахуванням цього загальну структуру навчального компонента проаналізованих програм підготовки докторів філософії у галузі управління освітою можна подати у вигляді чотирьох предметних складників, серед яких: базові дисципліни; методологія досліджень; спеціалізація; споріднені дисципліни. Остання складова частина наявна лише у двох програмах, а саме у програмах Дейтонського університету і Університету Ендрюса [11; 12].

Доцільно зазначити суттєві відмінності у розподілі дисциплін і кредитів між предметними складниками навчального компонента різних докторських програм. Так, у програмах університетів штатів Аризона і Колорадо ці складники мають однакову кількість дисциплін і кредитів [8; 9]. Натомість, наприклад, у програмі Дейтонського університету спеціалізація значно переважає над усіма іншими складовими частинами, а у програмі Університету Ендрюса, навпаки, більше базових і методологічних дисциплін [11;12]. У цілому уявлення про структуру навчального компонента проаналізованих докторських програм подано у табл. 2.

Опрацювання навчального компонента всіх розглянутих докторських програм завершується комплексними іспитами. Лише у разі їх успішного складання здобувачі допускаються до захисту дисертацій. Програми всіх університетів включають письмові й усні попередні іспити за всіма предметними складниками, що подано в табл. 2, а також, крім програми Університету Ендрюса, підсумковий іспит після завершення підготовки повного тексту дисертації. Цей підсумковий іспит у програмі Дейтонського університету передбачено у письмовій формі, а в інших трьох розглянутих програмах – в усній. Усі програми також установлюють, що для отримання ступеня доктора філософії у кінці останнього року підготовки здобувачі мають публічно захистити свої дисертації.

Зміст навчального компонента кожної з проаналізованих програм має як спільні, так і відмінні характеристики. Зокрема, під час вивчення **предметного складника “Базові дисципліни”** в усіх програмах пропонується фіксований набір обов'язкових дисциплін. Лише у програмах Університету штату Аризона та Університету Ендрюса здобувачам надається вибір однієї дисципліни з двох подібних варіантів, що відрізняються деякими акцентами, наприклад, “Основи методичних досліджень” або “Вдосконалення навчальних методик” [8; 12]. Змістовне наповнення зазначеної складової частини у кожній з п'яти програм досить специфічне. Тому неможливо виділити подібні за змістом базові дисципліни, що були б спільними для всіх програм, проте можна виділити такі, що входять до складової “Базові дисципліни” мінімум у двох програмах. Результати такого узагальнення подано в табл. 3.

Структура навчального компонента вибраних програм підготовки докторів філософії у галузі управління освітою в США

Назва університету	Загальний обсяг навчального компонента програми, кредитів	Кількість дисциплін навчальної частини програми	Обсяг однієї дисципліни, кредитів	Предметні складники навчального компонента, кількість дисциплін або кредитів			
				Базові дисципліни	Методологія досліджень	Спеціалізація	Споріднені дисципліни
Університет штату Аризона	36	12	3	Базові дисципліни з освітньої політики (4 дисц.)	Методи досліджень (4 дисц.)	Спеціалізація (4 дисц.)	–
Університет штату Колорадо	45	15	3	Обов'язкові дисципліни з освітнього керівництва (5 дисц.)	Методологія досліджень (5 дисц.)	Спеціалізація (5 дисц.)	–
Університет штату Флорида	73–74	24	3–4	Базові дисципліни з освітнього керівництва (3 дисц.). Базові дисципліни з освітнього адміністрування (4 дисц.)	Базові методи досліджень з освітнього керівництва (3 дисц.). Вибіркові методи досліджень з освітнього адміністрування (5 дисц.)	Вибіркові дисципліни з освітнього керівництва (3 дисц.). Вибіркові дисципліни з освітнього адміністрування (6 дисц.)	–
Дейтонський університет	54	18	3	Основи (1 дисц.) Базові дисципліни (3 дисц.)	Методи досліджень (4 дисц.)	Спеціалізація (7 дисц.)	Споріднені дисципліни (3 дисц.)
Університет Ендрюса	62	Змінна залежно від вибору здобувачів	Різний залежно від змісту	Загальні базові дисципліни (18 кред.)	Методологія освітніх досліджень (19 кред.)	Спеціалізація (13 кред.)	Споріднені дисципліни (12 кред.)

Зміст предметного складника “Базові дисципліни” обраних докторських програм у галузі управління освітою в США

Назва університету	Предметна спрямованість та назви базових дисциплін, що містяться мінімум у двох програмах					
	Освітня політика	Управління освітою в умовах полікультурності	Лідерство в освіті	Аналіз політики в освіті	Освітнє керівництво	Теорія організацій
Університет штату Аризона	Просемінар з освітньої політики. Влада, політичні відносини та вироблення політики	Управління освітою в умовах полікультурності	–	Основи проведення політичних досліджень	–	–
Університет штату Колорадо	–	Освітнє керівництво в умовах полікультурності суспільства	Розвиток лідерства	Аналіз освітньої політики	Семинар з освітнього керівництва	–
Університет штату Флорида	Вироблення політики в освіті. Вироблення політики у практиці	–	Теорії лідерства. Навчання лідерству	Вступ до політичних досліджень в освіті	Керівництво шкільною модернізацією	Теорія організацій
Дейтонський університет	–	–	–	–	Етика в освітньому керівництві	Теорія організацій. Організаційні зміни та розвиток
Університет Ендрюса	–	–	–	–	Вступ до керівної діяльності. Основи освітнього керівництва	–

Як показано у табл. 3, серед базових дисциплін проаналізованих докторських програм поширені ті, що за своєю предметною спрямованістю стосуються питань освітньої політики, управління освітою в умовах полікультурності, лідерства в освіті, аналізу політики в освіті, освітнього керівництва і теорії організацій.

Предметна складова частина “Методологія досліджень” також сформована суттєво по-різному в кожній із проаналізованих програм. Програми Університету штату Аризона, Дейтонського університету й Університету Ендрюса пропонують фіксований набір методологічних дисциплін [8; 11; 12], водночас програми двох інших університетів – частину фіксованих дисциплін і частину дисциплін на вибір з досить широкого їх переліку [9; 10]. Крім того, у програмі Університету штату Флорида є одразу дві предметні галузі, що стосуються методології досліджень з освітнього керівництва й освітнього адміністрування. Поряд з різноманітністю у межах цього предметного складника можна виділити методологічне ядро – низку дисциплін, що входять до кількох розглянутих програм (табл. 4).

Зміст предметної складової “Методологія досліджень” обраних докторських програм у галузі управління освітою в США

Назва університету	Предметна спрямованість і назви методологічних дисциплін, що містяться мінімум у трьох програмах				
	Якісні методи досліджень	Кількісні методи досліджень	Організація та проведення дослідження	Статистичні методи	Оцінювання програм
Університет штату Аризона	Вступ до якісних досліджень	Вступ до кількісних досліджень	–	–	–
Університет штату Колорадо	Якісні методи досліджень	Кількісні методи досліджень	Практикум з проведення наукових досліджень	–	Оцінювання програм
Університет штату Флорида	Якісні методи освітніх досліджень. Поглиблені якісні методи	–	Написання проспекту дослідження. Написання огляду літератури	Базові статистичні методи	Вступ до програмного оцінювання. Оцінювання нових освітніх програм і практик
Дейтонський університет	Якісні дослідження	Кількісні дослідження	Організація та методика дослідження	Поглиблені дослідження, статистика й аналіз даних	–
Університет Ендрюса	Якісні методи досліджень в освіті та психології	–	Принципи написання наукових публікацій. Методологічні проблеми у проведенні досліджень	Прикладні статистичні методи I–II	Оцінювання програм

Доцільно ще зазначити корисні методологічні дисципліни, що містяться в окремих докторських програмах і передбачають загальний огляд методів освітніх досліджень (Університет штату Флорида), аналіз та інтерпретацію освітніх даних (Університет штату Колорадо) [9; 10].

Призначенням предметної складової “Спеціалізація” є досягнення гнучкості докторських програм у галузі управління освітою згідно з дослідницькими інтересами здобувачів. Проте розглянуті ВНЗ пропонують різні підходи до забезпечення такої гнучкості. Зокрема, програми університетів штатів Аризона та Колорадо пропонують на вибір декілька спеціалізацій, у межах кожної з яких здобувачі також можуть обирати необхідну кількість дисципліни з досить широкого їх переліку [8; 9]. Програма Дейтонського університету передбачає суттєво менше можливостей вибору, а саме вивчення однієї з двох спеціалізацій [11]. Інший підхід реалізовано у програмах Університету штату Флорида та Університету Ендрюса. У межах цих програм замість цілісних спеціалізацій сформовано достатньо широкий перелік спеціальних дисциплін, з яких здобувачі обирають для вивчення їх необхідну кількість [10; 12].

Зазначимо спеціалізації, що з подібними назвою та змістом зустрічаються у двох або трьох проаналізованих докторських програмах і стосуються освітнього адміністрування, зокрема у вищій освіті, а також шкільного управління. Наприклад, до складу спеціалізації “Освітнє адміністрування та нагляд”, яку обирають багато здобувачів відповідної докторської програми Університету штату Аризона, входять такі дисципліни: “Освітня політи-

ка та законодавство”; “Економіка і фінанси шкільних закладів освіти”; “Основи здійснення освітніх реформ”; “Управління людськими ресурсами”; “Адміністративне керівництво в освіті”; “Політика взаємодії із шкільною громадськістю”; “Вплив політики на освіту”; “Організаційний розвиток та внутрішньошкільне управління”; “Освіта у глобальному вимірі”; “Управління навчальними програмами, методичне керівництво”; “Розвиток лідерства в освіті”; “Аналіз та оцінювання змін у шкільних закладах освіти”; “Дослідження з питань освітнього управління”; “Семінар з порівняльної освіти” [8].

Спеціалізація “Шкільне управління”, що міститься в докторській програмі Дейтонського університету, включає такі дисципліни: “Нагляд у шкільній освіті”; “Розвиток персоналу шкіл”; “Шкільне законодавство”; “Керівництво шкільним районом”; “Менеджмент на рівні шкільного району”; “Розробка навчальних програм”; “Методичне керівництво”; “Оцінювання та розвиток шкіл”; “Адміністративна практика”; “Політичні відносини, вироблення політики та прийняття рішень” [11].

Заслугує на увагу перелік спеціальних дисциплін, які належать до **предметної галузі “Вибіркові дисципліни з освітнього керівництва”** докторської програми Університету штату Флорида та за змістом спрямовані на підготовку вищих керівних кадрів для системи освіти. Серед зазначених дисциплін: “Історія освіти”, “Соціологія освіти”, “Економіка освіти”, “Філософія навчання та викладання”, “Антропологія освіти”, “Політика та освіта” [10].

Предметна складова частина “Споріднені дисципліни”, що міститься у двох проаналізованих докторських програмах, передбачає вивчення дисциплін з інших галузей знань, таких як бізнес-адміністрування, комунікації, соціальна робота, психологія, теорії лідерства тощо [11; 12]. Призначення цього предметного складника, судячи з його змістовного наповнення, – доповнення в разі потреби загальнонаукової підготовки здобувачів. Тож ці кредити можуть бути зараховані особам, які попередньо вивчали дані дисципліни у межах магістерської програми.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізовані програми підготовки докторів філософії у галузі управління освітою в США спрямовані на підготовку здобувачів до професійної кар’єри на посадах працівників органів управління освітою всіх рівнів, керівників та інших управлінців у закладах вищої та шкільної освіти. Програми переважно розраховані на 4 роки підготовки, проте зустрічаються 5-річні. Цей загальний навчальний час розподіляється між навчальним і науковим компонентами програм. Для отримання ступеня доктора філософії здобувачі мають успішно скласти письмові й усні комплексні іспити за результатами опрацювання навчального компонента програми, а також публічно захистити свої дисертації у кінці останнього року підготовки. Обсяг навчального компонента в проаналізованих докторських програмах значно відрізняється – від 36 кредитів у програмі Університету штату Аризона до 73–74 кредитів у програмі Університету штату Флорида. Загальну структуру цього навчального компонента можна подати як 4 предметні складники: базові дисципліни; методологія досліджень; спеціалізація; споріднені дисципліни.

Змістове наповнення предметної складової частини “Базові дисципліни” у кожній програмі достатньо специфічне, проте характерні дисципліни, що за своєю предметною спрямованістю стосуються питань освітньої політики, управління освітою в умовах полікультурності, лідерства в освіті, аналізу політики в освіті, освітнього керівництва і теорії організації. Предметний складник “Методологія досліджень” також сформовано по-різному в кожній програмі. Водночас можна виокремити низку методологічних дисциплін, які належать до кількох розглянутих програм і передбачають вивчення якісних, кількісних і статистичних методів, питань оцінювання програм, організації та проведення дослідження. Призначення предметної складової частини “Спеціалізація” – досягнення гнучкості докторських програм згідно з дослідницькими інтересами здобувачів. Для забезпечення такої гнучкості у

програмах використовуються два підходи: створення кількох спеціалізацій, у межах яких здобувачі також можуть обирати дисципліни з переліку; формування замість цілісних спеціалізацій переліку спеціальних дисциплін для вибору здобувачів. Мета предметної складової частини “Споріднені дисципліни” – у разі потреби доповнити загальнонаукову підготовку здобувачів, тому вона передбачає вивчення дисциплін з інших галузей знань.

Важливий напрям подальших досліджень щодо забезпечення підготовки докторів філософії в освітній сфері, зокрема в галузі управління освітою в Україні, – критичне осмислення й адаптація зарубіжного досвіду, в тому числі розглянутого досвіду США.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Голос України. – 6 серпня 2014. – № 148 (5898).
2. Академический рейтинг университетов мира 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.shanghairanking.com/ru/ARWU2015.html>
3. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / А. Г. Кирда. – К., 2005. – 26 с.
4. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960–2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Т. С. Кошманова. – К., 2002. – 40 с.
5. Мороз В. М. Порядок та умови вступу до докторантури як елемент правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти / В. М. Мороз, С. А. Мороз // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2015. – № 3. – С. 127–134.
6. Таланова Ж. В. Докторська підготовка у світі та Україні : монографія / Ж. В. Таланова. – К. : Міленіум, 2010. – 476 с.
7. Розроблення освітніх програм : метод. реком. / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : Пріоритети, 2014. – 120 с.
8. Arizona State University. Division of Educational Leadership and Innovation. Doctoral Education Programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.education.asu.edu/teacher-education-doctoral-programs>
9. Colorado State University. School of Education. Ph.D. Program in Education and Human Resource Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.soe.chhs.colostate.edu/students/doctoral>
10. Florida State University. College of Education. Ph.D. Program in Educational Leadership/Administration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.education.fsu.edu/degrees-and-programs/educational-leadership-administration>
11. University of Dayton. School of Education and Health Sciences. Academic Programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.udayton.edu/education/departments_and_programs/phd/academic_programs.php
12. Andrews University. School of Education. Program of Education Leadership [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.andrews.edu/sed/leadership_dept/educational_leadership/programs/doctoral_degrees.html